

TEZAURUL DE MONEDE ROMANE DE LA BĂLĂNEȘTI (JUD. NEAMȚ)¹

DE

BUCUR MITREA, VIRGIL MIHAILESCU-BÎRLIBA

CUVINTE CHEIE: Bălănești – Neamț, Tezaur monetar roman (69-181/183).

În cursul anului 1958, cu prilejul unor lucrări agricole s-a descoperit în preajma (?) satului Bălănești (com. Bârgăuani, jud. Neamț) un tezaur de monede romane din timpul imperiului. Prin grija lui Constantin Mătasă, fondatorul și pe atunci directorul Muzeului Arheologic din Piatra Neamț, s-a intervenit de îndată și s-au făcut cercetări la fața locului. S-au salvat 103 monede de argint, majoritatea denari romani, care au fost trimiși pentru studiere la Institutul de Arheologie din București. Aici, monedele au fost curățite, identificate, clasificate și catalogate de către Bucur Mitrea. Și, ca de obicei în asemenea situații, un exemplar dactilografiat al catalogului a fost înaintat muzeului nemțean, iar altul a rămas la București și este publicat acum.

Alcătuirea și publicarea unui *Corpus* al monedelor antice din România constituie un vechi deziderat al istoriografiei românești². Realizarea acestuia nu poate fi dusă la bun sfârșit fără punerea în circulație a tuturor descoperirilor monetare. Acest lucru este practic imposibil, datorită caracterului relativ al cunoașterii, care se înscrie într-o dinamică continuă: noi și noi informații inedite sau noi și noi revizuri ale celor vechi se adaugă în fiecare an și chiar în fiecare zi. Însă, situația înfățișată nu ne poate dezarma, datorită fiecărui adevărat specialist fiind aceea de a studia și publica neconținut documentul numismatic, într-un ritm adecvat. Dacă nu noi, atunci cei care vor urma vor găsi materialul pregătit pentru a fi strâns și pus la îndemâna istoricilor în cele mai bune condițiuni. Aceste considerente stau la temelia demersurilor noastre, în care ne-am implicat activ prin editarea unui număr cât mai mare de descoperiri.

¹ În luna septembrie a anului 2000 mi-a parvenit un pachet însoțit de o scrisoare (datată 30 august 2000), expediate de către domnul Adrian Popescu, cercetător la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” din București. Printre altele, domnul A. Popescu îmi scria: „În primul rând trebuie să mă scuz pentru întârzierea cu care vă trimit cele alăturate, dar am avut o serie de probleme de sănătate care nu mi-au permis acest lucru... Alăturat vă trimit ... și două manuscrise pe care le-am găsit când am pus ordine în ceea ce ne-a lăsat regretatul domn Mitrea...”

După cum reiese din cele de mai sus, în pachet se aflau și două dosare care adăposteau manuscrisele amintite, însoțite de numeroase alte informații despre două descoperiri de tezaure monetare romane (Văleni și Bălănești, ambele situate astăzi în județul Neamț), totul fiind pregătit în vederea elaborării unor studii finale publicabile. Dosarele respective nu au vreo notificare pe coperte, dar au atașate scurte bilete în care B. M. precizează titlurile celor două articole preconizate a fi întocmite, numele autorilor (al doilea fiind al subsemnatului), precum și data (mai, 1993), care se plasează cu doi ani înainte de decesul său.

Mi-a revenit o sarcină onorantă, interesantă și plăcută pe de-o parte, deși oarecum delicată, pe de alta. Am văzut din nou metodele de lucru ale profesorului, cu acuratețea și acribia care-l caracterizau. Totodată, mi-am pus întrebarea, dacă să semnez totuși o astfel de lucrare, întrucât cea mai mare parte a muncii aparține lui B. M. Însă, eventualele erori sau opinii susceptibile de a fi corectate, care vor exista aproape sigur în variantele publicate, mă obligă să-mi asum o responsabilitate, așa încât am respectat și din acest punct de vedere dorința sa până la capăt (V. M.-B.).

² B. Mitrea, *Per un corpus di ripostigli di monete romane, în Congresso Internazionale di Numismatica, 11-16 settembre, 1961, Atti, II, Roma, 1965, p. 444-445; idem, Concerning a Corpus of Roman Monetary Discoveries „Intra et Extra Fines Imperii Romani Repertae”, în Dacia, N. S., 6, 1962, p. 511-514.*

Iată de ce, deși cu destulă întârziere (43 de ani !), credem că tezaurul de la Bălănești trebuie pus la dispoziția celor interesați. Este adevărat că el a fost menționat adesea în literatura de specialitate, însă datele comunicate au fost minime sau uneori chiar eronate³.

Structura tezaurului. Monedele recuperate din depozitul de la Bălănești se înșiră de-a lungul unei lungi perioade de timp, de peste o sută de ani. Cele mai vechi exemplare datează din vremea domniei lui Vespasianus (69), iar cele mai noi sunt de la Commodus (181 sau 183). Prezența monedei „barbare”, copiată se pare după o emisiune a Antoninilor, poate deplasa limita de încheiere a tezaurului, cu toate că nu deținem date certe în această privință. Compoziția depozitului este aproximativ uniformă, acoperind aproape toate domniile împăraților din intervalul de timp amintit: 10 Vespasianus, 3 Titus, 1 Domitianus, 25 Traianus, 26 Hadrianus, 21 Antoninus Pius, 15 Marcus Aurelius, 1 Commodus, 1 „barbară” (Tabelul 1).

Așa cum remarcăm și în cazul altor tezaure de denari romani din secolele II-III, găsite nu numai în Moldova, dar și între granițele Imperiului Roman sau din afara acestora, nucleul principal al monedelor se plasează cronologic în timpul domniilor Traianus – Marcus Aurelius⁴.

Și de această dată, asemenea emisiuni însumează un volum destul de ridicat (84,466%). Multe din tezaurele încheiate cu piese de la Commodus, din imperiu sau din afara lui, au masa principală a monedelor din perioada Traianus – Marcus Aurelius, apropiată foarte mult de cea constatată la Bălănești: Alba Iulia (81,77%), Iwno (84,37%), Parava I – 1937 (81,83%), Prelasko (82,71%), Sascut (82,13%), Silly – Orne (82,49%)⁵ ș. a. m. d.

După părerea noastră, explicația acestor analogii trebuie căutată în politica monetară a imperiului, care a favorizat constituirea unei asemenea serii de tezaure. Ajunse pe diferite căi în afara hotarelor romane, ele reflectă în mod evident compoziția masei monetare din care au fost desprinse, cea din Imperiul Roman, dintr-un moment neprecizat, dar ulterior reformei lui Septimius Severus⁶.

O mică anomalie se constată la Bălănești în ceea ce privește reprezentarea emisiunilor datorate unora dintre împărați. Dacă, de pildă, lipsește Nerva dintre împărații prezenți aici, ceea ce nu ar fi cu totul neașteptat, ținând seama de scurta sa domnie, cu totul surprinzătoare este scăzuta pondere pe care o au monedele lui Domitianus: doar un exemplar pentru 17 ani de domnie ! Însă, dacă luăm în considerare informațiile privind calitatea multora dintre emisiunile sale, această situație se poate justifica prin selectarea și extragerea unor astfel de piese din circulație. În acest caz, tezaurul nostru indică o proveniență târzie⁷.

Raportul dintre numărul de monede și anii de domnie ai fiecărui împărat emitent indică pentru descoperirea de la Bălănești o reprezentativitate aproape uniformă (Tabelul 1). Adică, aproape toate emisiunile apar într-o proporție asemănătoare pentru anii în care au fost bătute (între 0,75 și 1,25). Singurele excepții sunt piesa amintită de la Domitianus și ultimul exemplar databil (Commodus).

După cum se știe, intensitatea activității monetare poate varia de la un împărat la altul, dar și în cadrul aceleiași domnii. Cauzele au fost multiple și complexe, iar elucidarea lor este îndepărtată și deloc facilă. În ceea ce ne interesează, lipsa unor diferențieri pregnante între aceste raporturi poate sugera nerecuperarea integrală a descoperirii de la Bălănești.

³ Idem., *Descoperiri recente de monede antice pe teritoriul R. P. R.*, în *SCIV*, 10, 1959, 1, p. 158, nr. 11; idem., *Découvertes récentes de monnaies anciennes sur le territoire de la République Populaire Roumaine*, în *Dacia*, N. S., 3, 1959, p. 605, nr. 11; V. Mihailescu-Bîrliba, *Descoperiri de monede imperiale romane în județul Neamț*, în *SCN*, 4, 1968, p. 457, nr. 2; idem., *Circulația monetară la triburile libere de la răsărit de Carpați (sec. II-IV e. n.)*, în *MemAntiq*, 2, 1970, p. 316, nr. 23; idem., *La monnaie romaine chez les Daces orientaux*, Ed. Academiei, București, 1980 (în continuare, se va cita prescurtat *La monnaie romaine*), p. 254, nr. 22 (se comunică numărul de inventar 3234 dat în Muzeul de Istorie din Piatra Neamț tezaurului de la Bălănești, găsit în anul 1958).

⁴ Idem., *Tezaurul de denari romani imperiali de la Puriceni (com. Borlești, jud. Neamț)*, în *MemAntiq*, 4-5, 1972-1973 (1975), p. 128; idem., *La monnaie romaine*, p. 238 și urm.; idem., *Tezaurul de denari romani imperiali de la Gherăieștii Noi, jud. Neamț*, în *ArhMold*, 14, 1991, p. 58-59; V. Mihailescu-Bîrliba, I. Mitrea, *Tezaurul de la Măgura*, Bibliotheca Carpicae, Bacău, 1977, p. 21-22.

⁵ V. Mihailescu-Bîrliba, *La monnaie romaine*, p. 89, tab. XV și p. 134-141, tab. XXV.

⁶ Idem., *La monnaie romaine*, p. 201; idem., *Une problème de statistique mathématique: la réforme de Septime Sévère et les trésors monétaires romains au-delà des frontières de l'Empire*, în Ch. Carcassonne și T. Hackens (ed.), *Statistics and Numismatics/Statistique et Numismatique*, PACT, 5, 1981, Strasbourg, p. 324-333; idem., *O problemă de statistică matematică: reforma lui Septimius Severus și tezaurele monetare romane de dincolo de frontierele imperiului*, în *CercetIst*, S.N., 12-13, 1981-1982 (1983), p. 159-167; idem., *«Le trésor unique» de l'Empire Romain*, în *MemAntiq*, 15-17, 1983-1985 (1987), p. 117-125.

⁷ I. Carradice, *Coinage and Finances in the Reign of Domitian*. A. D. 81-96, BAR International Series 178, Oxford, 1983, p. 59.

Tabelul I

Tezaurul de la Bălănești: structura compoziției

Nr. crt.	Împăratul și membrii familiei imperiale	Anii de domnie	Anii între care se datează monedele din tezaur	Numărul total de exemplare	Numărul de exemplare pe an/domnie	Procentajul
1.	Vespasianus	69-79	69-79	10	0,909	9,71
2.	Titus	79-81	80	3	1	2,91
3.	Domitianus	81-96	92	1	0,062	0,971
4.	Traianus	98-117	98-117	25	1,25	24,27
5.	Hadrianus	117-138	117-138	26	1,18	25,24
6.	Antoninus Pius	138-161	139-160	21	0,875	20,39
7.	Marcus Aurelius	161-180	161-179	15	0,75	14,56
8.	Commodus	180-192	181(-183?)	1	0,077	0,971
9.	„Barbară”	-	-	1	-	0,971
	TOTAL	69-192	69-181 (183?)	103	0,919 (sau 0,895)	100

Nominaluri și monetării. Cea mai mare parte a monedelor de la Bălănești sunt denari ieșiți din atelierul Romei. Excepțiile sunt două piese care, deși nu par a fi denari, au totuși aceeași valoare. Prima dintre ele este un exemplar de la Traianus, bătut în Lycia (nr. 39). Asemenea monede au fost produse sub auspiciile Romei de către Liga lyciană, încă de la 167 a. Chr. Ultimele monede ale acesteia consistă din denari imperiali și chiar după dizolvarea confederației de către Claudius s-a continuat emiterea unor astfel de piese până la Traianus (99); lyrele de pe revers fiind legate de cultul lycian al lui Apollo; de altfel, chiar greutatea exemplarului publicat acum nu corespunde cu cea a unei drahme, ci cu a unui denar⁸.

A doua monedă asupra căreia vom stăruii este cea „barbară”, care are toate caracteristicile proprii denarilor: efigie, reprezentări și chiar legenda (nr. 103). Printre literele legendei, mai ales de pe revers, există unele care par a fi preluate din alfabetul grecesc, iar altele prezintă inadvertențe care o fac aproape neinteligibilă. Prototipul se pare că a fost într-adevăr un denar emis de Antoninus Pius (sau Marcus Aurelius?). Însă greutatea sa (2,51 g) îl apropie mai mult de o drahmă. Reprezentările iconografice stângace, legendele incomplete, incorecte și cu litere grecești, greutatea echivalentă cu a unei drahme, toate constituie argumente suficiente pentru a identifica centrul sau centrele de emisie a acestor piese în unul din orașele grecești de la Marea Neagră, aflat într-o acută criză de numerar, într-un anumit moment și într-o anume situație istorică (solicitare de subsidii din parte unor asediatori sau invadatori?). Până nu demult credeam că putem identifica un astfel de loc de origine printre orașele grecești din nordul Mării Negre, însă acum socotim că acesta trebuie căutat mai degrabă în rândul orașelor Asiei Mici (tradiție, experiență, organizare, resurse)⁹.

Monedele „barbarizate” de argint s-au ivit cu precădere în tezaurul din afara hotarelor Imperiului Roman, mai rar în cele încheiate sub Marcus Aurelius (Bârgăuani, Legowo) și mult mai numeroase la cele ulterioare, în care cele mai noi emisiuni sunt de la Commodus până la Septimius Severus (Antonovka, Bacău, Drzewicz Nowy, Gherăiești Noi, Ghirișa, Loutchisa, Malkowice, Pogoreloe, Pogorila, Sosnovoe, Wrocław, Vlădiceni, Zboj etc.), pentru ca în cele sfârșite cu exemplare ale împăraților de mai târziu să lipsească cu desăvârșire¹⁰. Considerăm că prezența lor în depozitele încheiate cu emisiuni Marcus Aurelius – Septimius Severus nu constituie un indicator cronologic precis, decât în măsura în care producerea lor poate fi corelată cu satisfacerea necesităților de monedă „bună” (greutate, titlu și mai puțin înfățișarea generală) din perioada următoare reformei lui Septimius Severus.

Metalul. Nu posedăm analize privitoare la titlul aliajului monedelor din acest tezaur. Ne atrage totuși atenția piesa nr. 34 (Traianus), care prezintă exfolieri, ceea ce denotă o calitate îndoielnică a metalului.

Ponderea. Cele 103 monede studiate cântăresc 320,68 g, ceea ce corespunde unei greutatei medii de 3,113 g, iar dacă nu ținem seama de cele două exemplare, care nu au fost emise de atelierul central roman (numerele 39 și 103), atunci greutatea totală a denarilor este de 315,05 g, cu o medie de 3,119 g. Diferența nu ni se pare prea ridicată, iar, potrivit legilor statisticii, pe măsură ce crește cantitatea lucrurilor analizate, anomaliile se armonizează cu datele masei principale de obiecte.

⁸ B. V. Head, *Historia numorum. A Manual of Greek Numismatics*, The Clarendon Press, Oxford, 1887, p. 575-576; H. von Aulock, *Die Münzprägung des Gordian III und der Tranquillina in Lykien*, Istanbul Mitteilungen, Beiheft 11, Verlag Ernst Wasmuth, Tübingen, 1974, p. 15-17.

⁹ V. Mihailescu-Bîrliba, *op.cit.*, în *ArhMold*, 14, 1991, p. 60.

¹⁰ Idem, *La monnaie romaine*, p. 81-155 (și tab. XIV-XXVIII).

Dacă excludem piesele neconcludente (Domitianus, Commodus și „barbară”), ponderile medii ale emisiunilor de la fiecare împărat, prezente în tezaur, se încadrează între limitele de 3,065 g și 3,148 g. Într-o situație sintetică privind greutatea medii pentru monedele din 13 tezaure de denari romani din aceeași perioadă, găsite în Moldova, avansăm cifra de 3,122 g, ca pondere medie generală¹¹. Deci, ponderea medie a monedelor de la Bălănești se apropie foarte mult de cea generală, constatare care nu poate fi neglijată, ea constituind atât un indiciu cronologic, cât și unul de natură să arate sursa afluxului monetar.

Cea mai mare parte a monedelor de la Bălănești se plasează între parametrii unor greutăți normale (91 ex.), cu toate că există și unele excepții (12 ex.). Unele dintre acestea ating valori care ne atrag în mod deosebit atenția: 3,98 g (Antoninus Pius, nr. 86); 3,55 g (Traianus, nr. 32); 2,64 g (Traianus, nr. 17); 2,31 g (Hadrianus, nr. 42); 2,73 g (Marcus Aurelius, nr. 87); 2,51 g („barbară”, nr. 103) (vezi și Tabelul 2).

Tabelul 2

Tezaurul de la Bălănești: structura ponderală

Nr. crt.	Împăratul și membrii familiei imperiale	Greutatea medie (g)	Numărul de monede cu greutatea normală (3,41 g-2,80 g)	Numărul de monede cu greutatea subnormală (-2,80 g)	Numărul de monede cu greutatea peste cea normală (+3,41 g)	Greutatea maximă (g)	Greutatea minimă (g)
1.	Vespasianus	3,091	10	-	-	3,21	2,91
2.	Titus	3,103	3	-	-	3,14	3,05
3.	Domitianus	3,48	-	-	1	3,48	-
4.	Traianus	3,148	23	1	1	3,55	2,64
5.	Hadrianus	3,065	23	2	1	3,44	2,31
6.	Antoninus Pius	3,136	17	-	4	3,98	2,81
7.	Marcus Aurelius	3,127	14	1	-	3,40	2,73
8.	Commodus	3,27	1	-	-	3,27	-
9.	„Barbară”	2,51	-	1	-	2,51	-
	TOTAL=320,68 g	3,113	91	5	7	3,98	2,31

Conservarea. Așa cum arătam și cu alte ocazii, evaluarea stării de conservare este o operație de natură subiectivă care nu asigură în totalitate transmiterea exactă a informației despre starea reală a monedei¹². Ochiul specialistului, experiența sa și raportarea la celelalte piese din descoperire alcătuiesc numai câțiva din factorii care pot afecta aprecierile noastre. Cu toate că avem în vedere aceste considerente, în tabelul 3 am încercat totuși să prezentăm situația generală a stării de conservare a monedelor din tezaurul de la Bălănești. Exemplarele foarte uzate și uzate reprezintă aproximativ 33%, iar cele păstrate în stare bună și foarte bună constituie peste 47% din total. Totuși, monedele cu o uzură variabilă cunosc un procentaj care depășește 99,04 (101 ex.), circulația fiind cea sugerată ca arie de proveniență.

Axul. Orientarea axelor poate fi corelată cu buna organizare a atelierului emitent și cu atenta supraveghere a procesului de batere. S-a afirmat că denarii din perioada Nero-Traianus au totdeauna axele orientate în sens contrar (ora 6), pentru ca după domnia ultimului, să apară numeroase iregularități, care nu permit stabilirea vreunei reguli¹³. Oricum, în opinia noastră, cel puțin în cadrul atelierului central baterea a fost un proces desfășurat după o ordine precisă, cu respectarea exactă a reglementărilor fixate. În momentele de scădere a autorității sau de cerere sporită se iveau dezorganizări sau slăbiri ale supravegherii, ceea ce conducea la monetizări neglijente: erori în gravarea ștanțelor, aliaj incorect (cu fisurări), pregătirea superficială a pastilei, batere lipsită de precizie (acentrări, „derapări”), orientare întâmplătoare a axelor etc.

La monedele de la Bălănești se remarcă preponderența monedelor cu axul orientat în sens contrar (↓), care însumează 71 de piese (68,93%) sau a celor cu mici devieri de la acesta (↙ și ↘), cu 12 exemplare

¹¹ *Ibidem*, p. 180, tab. XXXI.

¹² V. Mihailescu-Bîrliba, *op.cit.*, în *ArhMold*, 14, 1991, p. 60.

¹³ J. Guey, *À propos de la position relative des axes des coins de droit et de revers: pour une numismatographie résolument statistique (I)*, în *BSFN*, 25, 1970, 5, p. 530 și 532; idem, *À propos de la position relative des coins de droit et de revers, II*, în *BSFN*, 25, 1970, 7, p. 561; C. Brenot, *Monnaies romaines de même coins et techniques de frappe*, în *BSFN*, 25, 1970, 8, p. 575; P. Bastien și H. Huvelin, *Orientation des axes de coin dans le monnayage imperial romain*, în *BSFN*, 26, 1971, 10, p. 134; V. Mihailescu-Bîrliba, *op.cit.*, în *MemAntiq*, 4-5, 1972-1973 (1975), p. 129; idem, *op.cit.*, în *ArhMold*, 14, 1991, p. 60; V. Mihailescu-Bîrliba, I. Mitrea, *op.cit.*, p. 27.

(11,65%); împreună ele alcătuiesc peste 80% din totalul monedelor din tezaur. De asemenea, am putut sesiza că și în perioada Vespasianus-Traianus există axe orientate drept (ora 12) (Tabelul 4).

Tabelul 3

Tezaurul de la Bălănești: starea de conservare a monedelor

Nr. crt.	Împăratul și membrii familiei imperiale	Foarte slab conservate (nr.)	%	Slab conservate (nr.)	%	Satisfăcător conservate (nr.)	%	Bine conservate (nr.)	%	Foarte bine conservate (nr.)	%
1.	Vespasianus	2	20	6	60	-	-	2	20	-	-
2.	Titus	1	33,33	1	33,33	-	-	1	33,33	-	-
3.	Domitianus	-	-	-	-	-	-	1	100	-	-
4.	Traianus	-	-	5	20	3	12	17	68	-	-
5.	Hadrianus	1	3,85	4	15,38	5	19,23	16	61,54	-	-
6.	Antoninus Pius	1	4,71	10	47,62	3	14,29	7	33,33	-	-
7.	Marcus Aurelius	-	-	2	13,33	9	60	3	20	1	6,66
8.	Commodus	-	-	-	-	-	-	-	-	1	100
9.	„Barbară”	-	-	1	100	-	-	-	-	-	-
	TOTAL	5	4,854	29	28,15	20	19,42	47	45,63	2	1,94

Tabelul 4

Tezaurul de la Bălănești: orientarea axelor

Nr. crt.	Împăratul și membrii familiei imperiale	↑	%	↓	%	↖	%	↗	%	↙	%	↘	%	→	%
1.	Vespasianus	2	20	5	50	-	-	-	-	2	20	1	33,33	1	33,33
2.	Titus	-	-	2	66,66	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3.	Domitianus	-	-	-	-	-	-	-	-	1	100	-	-	-	-
4.	Traianus	1	4	16	64	-	-	-	-	8	32	-	-	-	-
5.	Hadrianus	-	-	24	92,31	-	-	-	-	2	7,69	-	-	-	-
6.	Antoninus Pius	5	23,81	15	71,43	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
7.	Marcus Aurelius	7	46,66	7	46,66	1	6,66	-	-	-	-	-	-	-	-
8.	Commodus	-	-	1	100	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
9.	„Barbară”	-	-	1	100	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	TOTAL	15	14,56	71	68,93	1	0,97	-	-	11	10,68	1	0,97	1	0,97

Diametrul. În încercarea de a exploata toate detaliile tehnice pe care sistemul nostru de percepție le poate sesiza, atragem în discuție acum și chestiunea diametrului monedei. Acesta depinde, după cum ne dăm noi seama, în primul rând de sistemul monetar de care aparține nominalul respectiv, dar și de acuratețea pe care o cunoștea pregătirea pastilei monetare, dimensiunile ștanțelor și mecanica loviturii sau loviturilor. Denarii din descoperirea cercetată au diametrele plasate majoritar între 17 mm și 19 mm (79% – Tabelul 5)¹⁴. Observația aceasta poate fi considerată valabilă pentru denarii din secolele I-II p. Chr., întrucât și datele privitoare la fiecare perioadă de emisie sunt în mare măsură asemănătoare (vezi Tabelul 5: Titus – 100%, Traianus – 72%, Hadrianus – 76,92%, Antoninus Pius – 90,48%, Marcus Aurelius – 66,66%).

Am încercat, de asemenea, să sesizăm existența unei relații între diametru și greutate, însă datele noastre nu par a fi întru totul concludente. Pe de o parte, moneda cea mai grea din tezaur (nr. 86, cu 3,98 g) are diametrul de 20 mm, iar pe de alta, un exemplar cu o pondere destul de ridicată (nr. 98, cu 3,40 g) are un diametru mai mic de 17 mm (16,9 mm). Nu putem trece cu vederea și faptul că moneda cu cel mai mic diametru (nr. 97, de 16 mm) are greutatea de numai 2,96 g. Se poate constata deci existența unei relații între greutate și diametru, care însă poate fi probabil scoasă în evidență doar prin examinarea unui volum sporit de monedă.

¹⁴ V. Mihailescu-Bîrliiba, *op.cit.*, în *MemAntiq*, 4-5, 1972-1973 (1975), p. 130-131; idem, *loc.cit.*, în *ArhMold*, 14, 1991.

Tabelul 5

Tezaurul de la Bălănești: structura diametrelor.

Nr. crt.	Împăratul și membrii familiei imperiale	Diametre între 16,4 mm și 19 mm	%	Diametre între 17 mm și 19 mm	%	Diametre între 19 mm și 21 mm	%	Diametrul maxim (mm)	Diametrul minim (mm)
1.	Vespasianus	-	-	6	60	4	40	19,8	17
2.	Titus	-	-	3	100	-	-	18,9	18
3.	Domitianus	-	-	1	100	-	-	17,8	-
4.	Traianus	-	-	18	72	7	28	21	17,6
5.	Hadrianus	1	3,85	20	76,92	5	19,23	20,1	16,4
6.	Antoninus Pius	1	4,76	19	90,48	1	4,76	20	16,7
7.	Marcus Aurelius	3	20	10	66,66	2	13,33	19,5	16
8.	Commodus	-	-	1	100	-	-	17,8	-
9.	„Barbară”	-	-	1	100	-	-	18,4	-
	TOTAL	5	4,85	79	76,70	19	18,45	21	16

Identificarea monedelor. Pentru identificarea monedelor de la Bălănești am folosit cataloagele Cohen, BMC, RIC și Hill, între care nu am întâlnit deosebiri esențiale, iar atunci când am constatat unele diferențe, le-am evidențiat la cazul respectiv. Bineînțeles, pentru emisiunea din Lycia am utilizat alte surse de identificare, iar pentru piesa „barbară” s-a încercat doar găsirea analogiilor cele mai potrivite în cataloagele menționate.

Contramărci. Nu există decât o singură incizie, adâncă și de formă semicirculară, la una din emisiunile lui Vespasianus (nr. 3). Ea nu reprezintă un caz excepțional, nici prin formă, nici din punct de vedere cronologic.

*

Câteva concluzii de natură numismatică și istorică pot fi propuse acum, ajunși la sfârșitul prezentării datelor pe care le avem despre tezaurul de la Bălănești. Prin structura sa, depozitul nostru face parte din seria de tezaure cu monede romane de argint, de tipul emisiuni republicane/Marcus Antonius/Nero – Marcus Aurelius/Commodus/Septimius Severus, adică între limitele marcate de cele două mari reforme monetare care au afectat denarul. La acestea se adaugă importanta observație consemnată în rândurile precedente despre nerecuperarea integrală a descoperirii. Deși, pentru a recapitula, nerecuperarea totală a tezaurului, structura sa, greutatea medie a monedelor, starea lor de conservare și, în general, toate datele tehnice deținute de acestea sprijină concluzia amintită că, descoperirea de la Bălănești face parte din seria pomenită, bine atestată pentru teritoriul Moldovei, dar și pentru restul Europei, în intervalul de timp menționat.

Ținând seama strict de compoziția acestui depozit, ale cărui monede se înșiră între 69 și 181 (Vespasianus-Commodus), suntem în măsură să menționăm următoarele descoperiri asemănătoare din teritoriul cuprins între Carpați și Prut: Bălănești I – 1947 (Commodus), Bârgăuani (180 sau 183), Ciumași (Commodus), Costești II – 1948 (Commodus), Costișa I – 1935 (Commodus), Fedeleşeni (183 ?), Gherăieștii Noi (184-185), Gura Văii I – 1935 (Commodus), Muncelul de Sus III – 1976 (183), Parava I – 1937 (183-184), Pocreaca (180), Rediu (183), Sascut (187), Socea I – 1943 (183), Socea II – 1970 (184), Strunga II – 1933 ? (Commodus), Văleni (180) și Vlădiceni (181-182)¹⁵.

Din cele cunoscute de către noi, cea mai mare parte dintre tezaurele de mai sus nu au fost recuperate integral sau au fost pierdute total și ni s-au transmis doar date foarte superficiale despre ele. Drept urmare, din 18 tezaure încheiate cu emisiuni din timpul lui Commodus numai 10 sunt mai bine cunoscute, 8 dintre ele încadrându-se printre cele cu informații incerte (Bălănești I, Ciumași, Costești II, Costișa I, Fedeleşeni, Gura Văii I, Strunga II și Văleni).

Dacă, însă, atragem în discuție toate tezaurele descoperite în acest spațiu și care fac parte din marea serie încheiată cu emisiuni Nero – Septimius Severus, numărul acestor depozite este foarte ridicat.

¹⁵ Idem, *La monnaie romaine*, p. 88-90 (tab. XV), 254-255, 259-261, 264, 267, 274, 281-284 și 287-288; idem, *Noi considerații privind tezaurul de la Bîrgăoani*, în *Carpica*, 14, 1982, p. 57-63; idem, *op.cit.*, în *ArhMold*, 14, 1991, p. 57-65; Ș. Sanie, S. Sanie și M. Cojocaru, *Tezaurul de la Muncelul de Sus și unele probleme ale circulației monetare romane în Moldova*, în *CercetIst*, 11, 1980, p. 249-268; V. Mihailescu-Bîrliba, E. Nicolae, C. Asăvoaie, *Descoperiri monetare din Moldova, III*, în *ArhMold*, 22, 1999 (2002), p. 225-229; B. Mitrea și V. Mihailescu-Bîrliba, *Un tezaur roman puțin cunoscut: Văleni, jud. Neamț*, în *Simpozion de numismatică dedicat împlinirii a patru secole de la prima unire a românilor sub Mihai Vodă Viteazul, Chișinău, 28-30 mai 2000*, Edit. Enciclopedică, București, 2001, p. 63-72.(ms.).

Arealul în care s-a făcut descoperirea noastră este foarte bogat în așezări autohtone și materiale romane, inclusiv monede, datate în secolele II-III. În primul rând, trebuie amintit depozitul găsit tot la Bălănești, cu prilejul unor lucrări agricole, în anul 1947 și din care nu s-au putut salva decât 12 denari din secolele I-II p. Chr. (Commodus)¹⁶. Pe teritoriul satului învecinat, la Vlădiceni, încă din anul 1951, cu prilejul construirii unui pod, s-a găsit un alt tezaur de denari romani, din care s-au salvat 74 de exemplare: 1 Vespasianus (Titus), 2 Domitianus, 9 Traianus, 12 Hadrianus (1 Sabina, 1 Lucius Aelius), 27 Antoninus Pius (7 Marcus Aurelius), 7 Faustina I, 8 Marcus Aurelius (3 Divus Antoninus Pius, 1 Lucius Verus), 5 Faustina II, 1 Commodus (181-182), 1 „barbară”, 1 neidentificată¹⁷. Și alte descoperiri monetare romane, tezaure sau izolate (întâmplătoare sau din timpul explorărilor arheologice), au mai fost documentate atât pe teritoriul satelor amintite, cât și al comunei de care aparțin (Bârgăuani), ori din imediata vecinătate. Amintim dintre acestea, Bârgăuani, Bozieni, Dragomirești, Dulcești, Făurei, Războieni, Talpa, Văleni etc. Ele s-au ivit în preajma sau chiar în numeroasele stațiuni datate în secolele II-III, care împânzesc toată microzona.

CATALOGUL MONEDELOR¹⁸

Vespasianus

1. AR. 3,11 g; 17,5 mm; ⚔; conservare slabă. BMC, 26, 69-70; RIC, 10, 69-71.
2. AR. 3,21 g; 17 mm; ⚔; conservare slabă. Cohen², 45; BMC, 64; RIC, 42, 72-73.
- 3-4. AR. 3,16 g; 19,2 mm; ⬆; conservare slabă; pe avers, în câmp, se află o incizie semicirculară, adâncă; 3,06 g; 18,7 mm; ⬆; conservare slabă. Cohen², 387; BMC, 98; RIC, 65, 73 (ultima parte a anului).
5. AR. 3,18 g; 19,8 mm; ⬇; conservare slabă. RIC, 67 var. (CENS în loc de CEN), 73 (ultima parte a anului).
6. AR. 3,03 g; 18,7 mm; ⬇; conservare foarte slabă. Cohen², 125; BMC, 200; RIC, 103, 77-78.
7. AR. 3,05 g; 18,8 mm; ⬇; conservare foarte slabă. Cohen², 222; BMC, 276; RIC, 124 (a), 75-79.
8. AR. 3,02 g; 18,9 mm; ⬇; conservare slabă. Cohen², 29; BMC, 295; RIC, 131 (b), 78, 79.

Vespasianus: Domitianus

9. AR. 2,91 g; 19,5 mm; ⬇; conservare bună. Cohen², 51; BMC, 234; RIC, 241, 77-78.
10. AR. 3,18 g; 19,2 mm; ➔; conservare bună. Cohen², 49; BMC, 240; RIC, 242, 77-78.

Titus

11. AR. 3,12 g; 18 mm; ⬇; conservare slabă. Cohen², 318; BMC, 66; RIC, 25^a, 80 (1 ianuarie – 1 iulie).

Titus: Domitianus

12. AR. 3,05 g; 18 mm; ⬇; conservare foarte slabă. Cohen², 390; BMC, 88; RIC, 49, 80 (sfârșit).
13. AR. 3,14 g; 18,9 mm; ⚔; conservare bună. BMC, 98; RIC, 51, 80 (sfârșit).

Domitianus

14. AR. 3,48 g; 17,8 mm; ⚔; conservare bună. Cohen², 273; BMC, 187; RIC, 166, 92.

Traianus

15. AR. 3,32 g; 18 mm; ⬇; conservare bună. Cohen², 212; BMC, 29; RIC, 2, 98-99; Hill, 53, 99 (emisiunea a 4-a).
16. AR. 3,25 g; 18,9 mm; ⬇; conservare bună. Cohen², 234; BMC, 86; RIC, 49, 101-102; Hill, 94, 101.
17. AR. 2,64 g; 18,8 mm; ⬇; conservare bună. BMC, 123; RIC, 61, 101-102; Hill, 129, 102 (emisiunea a 7-a).
- 18-20. AR. 3,10 g; 19,5 mm; ⚔; conservare bună; 3,06 g; 20 mm; ⚔; conservare bună; 2,97 g; 19 mm; ⬇; conservare bună. Cohen², 87; BMC, 306; RIC, 122, 103-111; Hill, 466, 107 (emisiunea a 14-a).

¹⁶ B. Mitrea, *Contribuții numismatice la istoria triburilor daco-getice din Moldova în a doua jumătate a secolului al II-lea e.n.*, în *SCIV*, 7, 1956, 1-2, p. 161 și 167; idem, *La migration des Goths reflétée par les trésors de monnaies enfouis en Moldavie*, în *Dacia*, N.S., 1, 1957, p. 231; V. Mihailescu-Bîrliba, *op.cit.*, în *MemAntiq*, 2, 1970, p. 308; idem, *La monnaie romaine*, p. 254, nr. 21.

¹⁷ D. Tudor, *Tezaurul de denari imperiali romani de la Muntești (Com. Buhăești, Raionul Negrești, Regiunea Iași)*, în *SCȘIași*, 5, 1954, 3-4, p. 386; C. Matasă și B. Mitrea, *Cîteva tezaure și descoperiri monetare în regiunea Bacău*, în *SCN*, 1, 1957, p. 475; V. Mihailescu-Bîrliba, *op.cit.*, p. 288, nr. 272; idem, *op.cit.*, în *MemAntiq*, 2, 1970, p. 316.

¹⁸ Monedele sunt ordonate potrivit catalogului RIC.

21. AR. 3,29 g; 18,2 mm; ↓; conservare bună. BMC, 401; RIC, 125, 103-111.
 22. AR. 3,04 g; 21 mm; ↓; conservare bună. Cohen², 74; BMC, 328; RIC, 128, 103-111; Hill, 456, 107 (distribuția a 3-a).
 23. AR. 3,37 g; 18,3 mm; ↓; conservare satisfăcătoare. Cohen², 89; BMC, 297; RIC, 142, 103-111; Hill, 489, 109 (emisiunea a 16-a).
 24. AR. 2,87 g; 18,9 mm; ↓; conservare bună. BMC, 196; RIC, 173, 103-111; Hill, 281, 106 (emisiunea a 12-a).
 25-26. AR. 3,27 g; 18,5 mm; ⚔; conservare bună; 3,28 g; 18,8 mm; ↓; conservare slabă. Cohen², 417; BMC, 216; RIC, 187, 103-111; Hill, 212, 105 (*decemalia*).
 27. AR. 2,94 g; 19,3 mm; ⚔; conservare slabă. Cohen², 5 var.; BMC, 465 var.; RIC, 242, 112-114; Hill, 536, 112 (emisiunea a 18-a).
 28. AR. 3,03 g; 19,5 mm; ↓; conservare bună. Cohen², 372; BMC, 415, 112-117; RIC, 269, 112-114; Hill, 617, 114 (emisiunea a 20-a).
 29. AR. 3,06 g; 19 mm; ⚔; conservare slabă. Cohen², 558; BMC, 452, 112-117; RIC, 292, 112-114; Hill, 618, 114 (emisiunea a 20-a).
 30. AR. 3,10 g; 19,3 mm; ⚔; conservare bună. BMC, 461, 112-117; RIC, 295, 112-114; Hill, 580, 113 (emisiunea a 19-a).
 31. AR. 3,23 g; 18,2 mm; ↓; conservare bună. BMC, 672, 112-117; RIC, 318, 114-117; Hill, 709, 116 (emisiunea a 22-a).
 32-33. AR. 3,55 g; 18,5 mm; ↓; conservare bună; 3,17 g; 19 mm; ⚔; conservare slabă. Cohen², 190; BMC, 616, 112-117; RIC, 331, 114-117.
 34-35. AR. 3,10 g; 18,2 mm; ↓; conservare slabă (se exfoliază); 3,08 g; 18,3 mm; ↓; conservare bună. BMC, 626, 112-117; RIC, 343, 114-117 (nr. 34 este hibrid, conform cu identificarea din BMC: *av.* 616; *rv.* 594).
 36. AR. 3,30 g; 19,1 mm; ⚔; conservare satisfăcătoare. Cohen², 274; BMC, 559, 112-117; RIC, 355, 114-117; Hill, 744, 116 (emisiunea a 23-a).
 37. AR. 3,22 g; 18,5 mm; ↓; conservare bună. BMC, 640, 112-117; RIC, 361, 114-117.
 38. AR. 3,35 g; 18,3 mm; ↓; conservare satisfăcătoare. BMC, 607, 112-117; RIC, 365, 114-117; Hill, 764, 117.

Traianus: Lycia

39. AR (denar). 3,12 g; 17,6 mm; ↑; conservare bună.
Av. Capul laureat al împăratului spre dreapta. AYT KAIC NEP TPAIA-NOC CEB ΓEPM.
Rv. Două lire alăturate, suprapuse de un strigid. ΔΗΜ.ΕΞ - [ΥΠΙΑΤ Β sau Γ].
 Cf. B. V. Head, *Historia numorum. A Manual of Greek Numismatics*, The Clarendon Press, Oxford, 1887, p. 576; BMC, 9; *Auktion 92 Münzen der Antike, 4. und 5. Juni 1999, Numismatik Lanz München*, München, 1999, p. 56, nr. 541 și Tf. 21/541 (drahmă).

Hadrianus

40. AR. 3,22 g; 18,5 mm; ↓; conservare bună. Cohen², 877; BMC, 74; RIC, 42 (b), 118.
 41. AR. 3,10 g; 18 mm; ⚔; conservare slabă. Cohen², 1072; BMC, 111; RIC, 67 (a), 119-122; Hill, 207, 121 (emisiunea a 8-a).
 42. AR. 2,31 g; 19 mm; ⚔; conservare satisfăcătoare. Cohen², 1107; BMC, 150; RIC, 76 (c), 119-122; Hill, 267, 125 (emisiunea a 12-a).
 43. AR. 2,45 g; 18,8 mm; ↓; conservare satisfăcătoare. Cohen², 1119; BMC, 152; RIC, 80 (a), 119-122; Hill, 235, 123 (emisiunea a 10-a).
 44. AR. 2,90 g; 19 mm; ↓; conservare slabă. Cohen², 1114; BMC, 162; RIC, 81 (a), 119-122; Hill, 169, 120 (emisiunea a 7-a).
 45. AR. 3,16 g; 18,8 mm; ↓; conservare bună. BMC, 192; RIC, 94 (a), 119-122; Hill, 208, 121 (emisiunea a 8-a).
 46. AR. 3,13 g; 18,9 mm; ↓; conservare bună. Cohen², 1153; BMC, 211; RIC, 100 (a), 119-122; Hill, 268, 125 (emisiunea a 12-a).
 47. AR. 2,95 g; 18,1 mm; ↓; conservare bună. Cohen², 1174; BMC, 247; RIC, 113 (b), 119-122; Hill, 215, 122 (emisiunea a 9-a).
 48. AR. 3,12 g; 20,1 mm; ↓; conservare slabă. Cohen², 815; BMC, 277; RIC, 126 (a), 119-122; Hill, 262, 124 (emisiunea a 11-a).
 49. AR. 2,96 g; 19,4 mm; ↓; conservare foarte slabă. Cohen², 315; BMC, 334; RIC, 147 (c ?), 125 (sfârșit) – 128 (început); Hill, 298, 126 (emisiunea a 13-a).
 50-51. AR. 2,91 g; 19,1 mm; ↓; conservare bună; 2,76 g; 18,4 mm; ↓; conservare satisfăcătoare. Cohen², 353; BMC, 356; RIC, 160 (c), 125 (sfârșit) – 128 (început); Hill, 344, 128 (emisiunea a 15-a).
 52-53. AR. 3,19 g; 19,3 mm; ↓; conservare bună; 3,26 g; 17,6 mm; ↓; conservare bună. Cohen², 328; BMC, 391; RIC, 172 (c), 125 (sfârșit) – 128 (început); Hill, 297, 126 (emisiunea a 13-a).
 54. AR. 3,18 g; 18,4 mm; ↓; conservare bună. Cohen², 335; BMC, 396; RIC, 173 (d), 125 (sfârșit) – 128 (început); Hill, 330, 127 (emisiunea a 14-a).

55. AR. 3,16 g; 19,1 mm; ↓; conservare bună. Cohen², 392; BMC, 405; RIC, 176 (d), 125 (sfârșit) – 128 (început); Hill, 370 var. (la Sabina), 128 (?).
56. AR. 3,31 g; 18,3 mm; ↓; conservare slabă. Cohen², 172; BMC, 595; RIC, 230 (a), 134-138; Hill, 574, 135 (emisiunea a 23-a).
57. AR. 3,24 g; 18,6 mm; ↓; conservare satisfăcătoare. Cohen², 602; BMC, 606; RIC, 233 (a), 134-138; Hill, 523, 133 (emisiunea a 21-a).
58. AR. 3,34 g; 17,3 mm; ↓; conservare bună. Cohen², 966; BMC, 680; RIC, 256 (d), 134-138; Hill, 834, 137 (emisiunea a 26-a).
59. AR. 3,08 g; 18 mm; ↓; conservare bună. Cohen², 99; BMC, 797, 132-134; RIC, 297 (a), 137-138; Hill, 632, 136 (emisiunea a 24-a).
60. AR. 3,23 g; 18,8 mm; ↓; conservare bună. Cohen², 805; BMC, 837, 132-134; RIC, 302 (a), 134-138; Hill, 637, 136 (emisiunea a 24-a).
61. AR. 3,04 g; 18,4 mm; ↓; conservare bună. Cohen², 1270; BMC, 883, 132-134; RIC, 326 (d), 134-138; Hill, 727, 136 (comemorativă a III-a).
62. AR. 3,12 g; 17 mm; ↓; conservare bună. Cohen², 1260; BMC, 889, 132-134; RIC, 327 (d), 134-138; Hill, 728, 136 (comemorativă a III-a).

Hadrianus: Sabina

63. AR. 3,12 g; 17,7 mm; ↓; conservare bună. Cohen², 73; BMC, 944; RIC, 396, 128-137; Hill, 641, 136 (emisiunea a 24-a).

Hadrianus: Lucius Aelius caesar

64. AR. 3,03 g; 16,4 mm; ↓; conservare bună. Cohen², 53; BMC, 972; RIC, 432, 137; Hill, 793, 137 (emisiunea a 25-a).
65. AR. 3,44 g; 17,2 mm; ↓; conservare satisfăcătoare. Cohen², 55; BMC, 979; RIC, 435 (a), 137; Hill, 813, 137 (adoptarea lui Aelius - II).

Antoninus Pius

- 66-67. AR. 3,01 g; 19 mm; ↓; conservare satisfăcătoare; 3,08 g; 18 mm; ?; conservare slabă. Cohen², 226; BMC, 521; RIC, 129, 145-161.
68. AR. 3,08 g; 18,6 mm; ↓; conservare bună. Cohen², 617; BMC, 754; RIC, 217, 151-152.
69. AR. 3,13 g; 18,7 mm; ↓; conservare bună. Cohen², 826; BMC, 757; RIC, 218, 151-152.
70. AR. 3,16 g; 18 mm; ↓; conservare satisfăcătoare. Cohen², 290; BMC, 786; RIC, 221, 152-153.
71. AR. 2,81 g; 17,7 mm; ↑; conservare slabă; copie „barbară” ? Cohen², 292; BMC, 832; RIC, 239, 154-155.
72. AR. 2,93 g; 18,5 mm; ↓; conservare bună. Cohen², 292; BMC, 832; RIC, 239, 154-155.
73. AR. 2,86 g; 18,7 mm; ↓; conservare satisfăcătoare. BMC, 856; RIC, 248, 155-156.
74. AR. 3,08 g; 18,2 mm; ↑; conservare bună. Cohen², 1021; BMC, 878; RIC, 262, 156-157.
75. AR. 2,83 g; 17,7 mm; ↑; conservare slabă. Cohen², 1039; BMC, 908; RIC, 275, 157-158.
76. AR. 3,04 g; 17,1 mm; ↑; conservare slabă. Cohen², 573; BMC, 981; RIC, 301, 159-160.
77. AR. 3,43 g; 18,9 mm; ↑; conservare slabă; aspect “barbarizat”. Cohen², 741; BMC, 988 (?); RIC, 304 sau 305 (?), 159-160.

Antoninus Pius: Faustina I

78. AR. 3,10 g; 16,7 mm; ↓; conservare bună. Cohen², 215; BMC, 136, 139-140; RIC, 338, 139-141; Hill, 342, 141 (emisiunea a 13-a).
79. AR. 3,02 g; 18 mm; ↓; conservare slabă. Cohen², 93; BMC, 393; RIC, 358, după 141.
80. AR. 3,02 g; 17,8 mm; ↓; conservare slabă. Cohen², 108; BMC, 435; RIC, 368, după 141.
- 81-82. AR. 3,43 g; 17 mm; ↓; conservare slabă; 3,14 g; 17,6 mm; ↓; conservare foarte slabă. Cohen², 124; BMC, 450; RIC, 373, după 141.
83. AR. 3,39 g; 18 mm; ↓; conservare slabă. Cohen², 175; BMC, 474; RIC, 384 (a), după 141.

Antoninus Pius: Marcus Aurelius caesar

84. AR. 3,47 g; 17,6 mm; ↓; conservare bună. Cohen², 628; BMC, 698 var.; RIC, 446, 148-149.
85. AR. 2,88 g; 17,5 mm; ↓; conservare bună. RIC, 447, 148-149.
86. AR. 3,98 g; 20 mm; ↓; conservare slabă. Cohen², 702 var.; BMC, 869 var.; RIC, 466 (b), 155-156.

Marcus Aurelius

87. AR. 2,73 g; 17,8 mm; ↑; conservare satisfăcătoare. Cohen², 37; BMC, 209 var.; RIC, 64, 162 (decembrie)-163 (decembrie).
88. AR. 3,17 g; 17,3 mm; ↓; conservare bună. Cohen², 7; BMC, 271 var.; RIC, 79, 163 (decembrie)-164 (decembrie).

89. AR. 3,30 g; 16,5 mm; ↑; conservare satisfăcătoare. Cohen², 10; BMC, 365; RIC, 121, 164 (decembrie)-165 (august).
 90. AR. 3,36 g; 18,8 mm; ↓; conservare satisfăcătoare. Cohen², 474; BMC, 359; RIC, 125, 164 (decembrie)-165 (august).
 91. AR. 3,28 g; 18,8 mm; ↑; conservare satisfăcătoare. Cohen², 878; BMC, 406, 165-166; RIC, 163, 166 (vară)-166 (decembrie).
 92. AR. 2,86 g; 18,1 mm; ↓; conservare satisfăcătoare. Cohen², 899; BMC, 467, 167-168; RIC, 191, 168 (februarie-decembrie).
 93. AR. 3,08 g; 19,3 mm; ⚭; conservare satisfăcătoare. Cohen², 133; BMC, 537; RIC, 233, 170 (decembrie)-171 (decembrie).
 94. AR. 3,39 g; 18,6 mm; ↑; conservare satisfăcătoare. BMC, 555; RIC, 261, 171 (decembrie)-172 (decembrie).
 95. AR. 3,16 g; 18,2 mm; ↑; conservare satisfăcătoare. Cohen², 263; BMC, 587; RIC, 287, 173 (decembrie)-174 (iunie).

Marcus Aurelius: Divus Antoninus Pius

96. AR. 3,00 g; 17,6 mm; ↓; conservare bună. BMC, 58; RIC, 336, 161.
 97. AR. 2,96 g; 16 mm; ↑; conservare satisfăcătoare. BMC, 71; RIC, 441, 161.

Marcus Aurelius: Lucius Verus

98. AR. 3,40 g; 16,9 mm; ↓; conservare slabă. Cohen², 229; BMC, 282; RIC, 515, 163 (decembrie)-164 (decembrie).

Marcus Aurelius: Commodus

99. AR. 3,04 g; 18,6 mm; ↓; conservare foarte bună. Cohen², 775; BMC, 801; RIC, 666, 179 (primăvară).

Marcus Aurelius: Faustina II

100. AR. 3,09 g; 17,8 mm; ↓; conservare slabă. Cohen², 221; BMC, 156; RIC, 719, 161-176.

Marcus Aurelius: Lucilla

101. AR. 3,09 g; 19,5 mm; ↑; conservare bună. RIC, 788, până în 183.

Commodus

102. AR. 3,27 g; 17,8 mm; ↓; conservare foarte bună. Cohen², 307; BMC, 53; RIC, 22, 181.

„Barbară”

103. AR. 2,51 g; 18,4 mm; ↓; conservare slabă. RIC, p. 33-38, 140-141 (Av. TRPIII).
 Av. Capul laureat al împăratului spre dreapta și legendă incompletă: ANTONI[N]VS ...POTRPIII.
 Rv. Figură feminină drapată, stând în picioare spre stânga, cu o pateră în mâna dreaptă și cu un sceptru în cea stângă AVWNT NAVRIII.

THE HOARD OF ROMAN COINS FROM BĂLĂNEȘTI (NEAMȚ COUNTY)

SUMMARY

In 1958, one hundred three silver coins were discovered in the village of Bălănești (Bârgăuani commune, Neamț county). The coins are dated between A.D. 69 and 181/183 (Vespasianus-Commodus). Most of them were issued in the period Traianus-Marcus Aurelius (84,466 %) (Table 1). The nucleus of the Bălănești hoard is similar to the treasures from Alba Iulia, Iwno, Parava I-1937, Prelasko, Sascut, Silly-Orne and so one (see the footnotes 4-5).

The hoard consists of 101 denarii, one silver coin from Lycia (No. 39) and a “barbarian” denarius (No. 103). The “barbarian” coin is copied after the 2nd c. A. D. denarii (Antoninus Pius or Marcus Aurelius ?) and presumably comes from the Greek towns of the Black Sea coasts (probably from Asia Minor).

The total weight of the coins is of 320.68 g, the average weight being 3.113 g; only for the denarii, the weight is of 315.05 g and the average weight is of 3.119 g (see Table 2). The origin of the coins and the date when they were buried cannot be specified. The hoard belonged to the Free Dacians (see autochthonous sites and others Roman monetary discoveries in this area) and was accumulated in a period of money devaluation, being buried after Septimius Severus' reform, perhaps in the first decades of the 3rd century A. D.